

cant

PAÍS **ESPANYA**

REGIÓ **TERRITORIS DE L'ANTIGA DIÒCESI DE TORTOSA**

(SUD DE CATALUNYA, NORD DEL PAÍS VALENCIÀ I ARAGÓ LIMÍTROF)

**guia
didàctica**

EL CANT I LA SEUA INTERPRETACIÓ SEGONS ELS GÈNERES

1. JOTA

L'estrofa habitual per a cantar la jota, com també altres balls com el fandango i les folies, és la quarteta d'heptasíl·labs amb quatre *mots* o *paraules*, és a dir, versos, que són assonants en els parells (ABCB). Normalment, pel que fa a la distribució de la lletra i melodia, hi ha una tendència a iniciar el cant pel segon vers, tot i que també hi ha qui canta el primer vers dos vegades.

- a) 2n vers, 1r vers, 2n vers, 3 vers, 4t vers, 4t vers, 1r vers.
- b) 1r vers, 1r vers, 2n vers, 3 vers, 4t vers, 4t vers, 1r vers.

La primera forma de cantar correspon, per exemple, a l'antic estil de jota de ronda improvisada per cantadors i versadors catalans de les Terres de l'Ebre, com ara Mariano Manta, Pío Cabet, Francisco Balagué "Boca de Bou" o Nicasio Rodríguez "Nicàssio".

Quan es cantava, els cantadors triaven les lletres de manera aleatòria i no hi havia un nombre exacte d'estrofes, ja que la jota podia allargar-se o acurtar-se al gust de cantadors i balladors. Quant a les tornades, estes eren cantades quan no hi havia instruments de melodia (octavilla, citra, llaüt, bandúrria, violí, clarinet...) i gosava triar-les la mateixa persona que havia cantat la cançó o estrofa anterior. A vegades, se'n cantaven dos seguides.

La temàtica de les cançons era diversa (humorístiques, geogràfiques, devocionals, sobre relacions humanes i tasques domèstiques...); tanmateix, segons la tradició, es començava amb una cançó d'avís on se citava el gènere o el fet de començar a cantar, i sempre s'acabava amb una cançó de despedida, amb la qual els cantadors deixaven patent que el ball arribava a la fi.

Les lletres de cançons i tornades podien ser tant en català/valencià com en castellà/espanyol, o fins i tot, híbrides, és a dir, castellaneres amb catalanismes fonètics i lèxics, i a la inversa.

Cançons de jota

(1a cançó)

(1) Esta es la primera jota
(2) esta es la primera y vale,
(3) esta es la primera jota
(4) que de mi corazón sale.
(tornades)

De Roquetes vinc...

+

Gasta saragatona...

(2a cançó)

A Alcanar me'n vull anar
a vore les cosidores,
que cusen sense didal
i tallen sense estisores.
(tornada)

Ai!, quin sol, quin sol...

(2) Y esta es la primera y vale,
(1) esta es la primera jota
(2) y esta es la primera y vale
(3) y esta es la primera jota
(4) que de mi corazón sale
(4) que de mi corazón sale
(1) y esta es la primera jota.

(3a cançó)

Arre, burro, no t'aparos!
que aquí no venen civada,
que les xiques d'este poble
tenen la panxa pelada.
(tornada)

A la jota, jota

del ganxo del llum...

(cançó de despedida)

Te daré la despedida,
en un plat de farinetes
i el qui no vulgue minjar-ne
que se'n vaigue a fer punyetes.

Tornades de jota

(1a tornada -doble-)

**De Roquetes vinc,
de Roquetes vinc,
de Roquetes baixo,
agulles de cap,
agulles de cap,
agulles de ganxo.
De Roquetes vinc,
de Roquetes vinc,
de Roquetes torno,
agulles de cap,
agulles de cap,
agulles de monyo.**

**Gasta saragatona
sense estuviar-ne gens,
si no vols portar grenyes
i fer riure a la gent
i fer riure a la gent
i fer riure a la gent,
gasta saragatona
sense estuviar-ne gens.**

(2a tornada)

**Ai, quin sol, quin sol!
ai quin sol! saleró,
ai! com ballaríem
si hi hagués guitarró.
Quan te casaràs
sabràs lo que és bo,
si al casar ho encertes
ja tins feta la sort.**

(3a tornada)

**A la *cota, cota*
del ganxo del llum,
que si no t'apartes
te'l tiro damunt.
De les allevances
i dels mal parlats
i dels *maltequiero*
que Déu mon en guard.**

2. FANDANGO VELL O FANDANGO TORTOSÍ

Com en el fandango enllaçat a la jota, la quarteta és l'estrofa habitual d'este ritme. En este tipus de fandango l'estructura de la cançó pot ser de vuit, nou i, fins i tot, deu versos, segons constatem a partir de les variants que coneixem de Sant Mateu del Maestrat i Vinaròs (Baix Maestrat) i Morella (els Ports), al País Valencià, i de Tortosa (Baix Ebre), a Catalunya.

La variant de 8 versos té les següents estructures:

- Sant Mateu (I): 1r, 2n, 2n, 3r, 3r, 4t, 1r, 2n.
- Morella: 2n, 1r, 2n, 2n, 3r, 3r, 4t, 1r.
- Tortosa (I): 2n, 2n, 1r, 2n, 3r, 4t, 3r, 4t.

La variant de 9 versos:

- Vinaròs: 1r, 1r, 1r, 2n, 2n, 3r, 4t, 4t, 1r.
- Sant Mateu (II): 1r, 1r, 2n, 2n, 3r, 3r, 4t, 1r, 2n.

I la variant de 10 versos:

- Tortosa (II): 2n, 2n, 1r, 1r, 2n, 2n, 3r, 3r, 4t, 4t.

Com al fandango enllaçat amb la jota, també s'anticipen les dos síl·labes inicials del següent vers, al final d'algunes de les frases musicals.

Quant a la temàtica de les cançons, estes són similars a les de la jota, tot i que trobem una lleugera tendència a la presència del tema amorós. A més a més, hi sovintegen aquelles en què es cita el nom del ball (fandango, *fandanguito*). Reproduïm les dos versions del fandango de Tortosa, que coneixem gràcies al folklorista Joan Moreira.

Fandango (Tortosa)

(1ª cançó)

**La balladora quan balla
sempre mira el ballador,
si li penja o no li penja
la punta del mocador.**

(2ª cançó) [8 versos]

**(1) Lo *fandanguito* de Cadis,
(2) mare, jo bé el sé ballar,
(3) per a dinar pa i pataca,
(4) i a sopar, pataca i pa.**

(3ª cançó) [10 versos]

**(1) Tu, que portes tant de garbo
(2) i el rodete de sis trenes,
(3) per a ballar el *fandanguito*,
(4) t'has de rentar les orelles.**

(cançó de despedida)

**La despedida vos dono,
la que donen als Reguers,
que quan diuen que se'n van
se queden un ratet més.**

Estructura variant I

**(2) Mare jo bé el sé ballar, mare...
(2) mare jo bé el sé ballar, lo fan...
(1) lo *fandanguito* de Cadis, mare...
(2) mare jo bé el ser ballar per a,
(3) per a dinar pa i pataca, i a so...
(4) i a sopar pataca i pa, per a...
(3) per a dinar pa i pataca, i a so...
(4) i a sopar pataca i pa.**

Estructura variant II

**(2) I el rodete de sis trenes i'l ro-
(2) i el rodete de sis trenes,
(1) tu, que gastes tan de garbo, tu, que
(1) tu, que gastes tan de garbo, i el ro-
(2) i el rodete de sis trenes, i el ro-
(2) i el rodete de sis trenes,
(3) per a ballar el *fandanguito*, per a
(3) per a ballar el *fandanguito*, t'has de
(4) t'has de rentar les orelles, t'has de
(4) t'has de rentar les orelles.**

Exemples d'altres estructures i estils:

a) Fandango I (Sant Mateu) [8 versos]
(cançó)

(1) La palabra que me diste
(2) en el cantón de la fuente,
(3) como era palabra de agua
(4) se la ha llevado el corriente.

b) Fandango (Morella) [8 versos]
(cançó)

Fandango pide la niña,
fandango se le ha de dar,
cuando la niña lo pide,
bien que lo sabrá bailar.

c) Fandango (Vinaròs) [9 versos]
(cançó)

Lo fandanguito de Càlig,
y a la puerta lo tenéis
emborrussat en una manta
i ha embrutat los saragüells.

(1) La palabra que me diste, y en el
(2) cantón de la fuente, y en el
(2) cantón de la fuente,
(3) como era palabra de agua,
(3) como era palabra de agua, se la
(4) ha llevado el corriente,
(1) la palabra que me diste,
(2) y en el cantón de la fuente.

(2) Fandango se le ha de dar...
(1) fandango pide la niña, fandan-...,
(2) go se le ha de dar, fandan-...,
(2) fandango se le ha de dar,
(3) cuando la niña lo pide,
(3) cuando la niña lo pide, bien que...
(4) lo sabrá bailar, fandan-...,
(1) fandango pide la niña.

(1) Lo fandanguito de Càlig, Cali...,
(1) lo fandanguito de Càlig,
(1) lo fandanguito de Càlig y a la...,
(2) y a la puerta lo tenéis, a la...
(2) a la puerta lo tenéis,
(3) emborrusat en una manta, i ha embru-
(4) ha embrutat los saragüells, i ha embru-
(4) i ha embrutat los saragüells,
(1) lo fandanguito de Càlig.

d) Fandango II (Sant Mateu) [9 versos]
(cançó)

**(1) Cuando se muere el tomillo,
(2) que yo mañana me iré,
(3) y a ver si sale la mata
(4) que te solías poner.**

**(1) Cuando se muere el tomillo,
(1) cuando se muere el tomillo, que yo
(2) mañana me iré, que yo
(2) mañana me iré,
(3) y a ver si sale la mata,
(3) y a ver si sale la mata, que te
(4) solías poner,
(1) cuando se muere el tomillo
(2) que yo mañana me iré.**

3. JOTA I FANDANGO

Tal com hem explicat al parlar de la jota, la quarteta, començada amb el segon vers o amb el primer, és l'estrofa habitual, com també ho és al fandango. En el fandango, el solista va fent repeticions de versos fins a un total de set o vuit frases melòdiques.

La variant estròfica de 7 versos s'estructura així: 1r, 2n, 2n, 3r, 4t, 4t, 1r.

La variant de 8 versos és: 1r, 1r, 2n, 2n, 3r, 4t, 4t, 1r.

A banda del canvi de jota a fandango, amb una modulació del darrer vers, una altra particularitat que més es fa notar en el cant del fandango és que el cantador anticipa les dos síl·labes inicials del següent vers, al final d'algunes de les frases musicals.

Com ja hem esmentat en l'apartat de la jota, les temàtiques de les cançons són diverses i i poden estar cantades en valencià/català o castellà/espanyol. Sol començar-se amb una cançó d'inici i sempre acabar-se amb una de despedida. La cançó de jota usada per a mudar a fandango sol avisar i preveure els balladors d'este canvi.

Jota

(1a cançó)

**(1) La cota volem que cante,
(2) la cota jo no la sé,
(3) si em donen una pesseta,
(4) jo la cota cantaré.**

(2a cançó)

**I a Tivenys ne són raboses
i a Aldover són alocats,
I a Xerta són embustersos,
que mai diuen veritat.**

(3a cançó)

**(1) Maria acotxa la rama,
(2) que jo te la colliré,
(3) una pera, una maçana,
(4) i una flor de taronger.**

Estructura variant II

**(2) Que jo te la colliré,
(1) Maria acotxa la rama,
(2) que jo te la colliré,
(3) una pera, una maçana,
(4) i una flor de taronger,
(4) i una flor de taronger,
(1) Maria acotxa la rama.**

Estructura variant I

**(1) La cota volen que cante,
(1) la cota volen que cante,
(2) la cota jo no la sé,
(3) si em donen una pesseta
(4) la cota jo cantaré,
(4) la cota jo cantaré,
(1) la cota volen que cante.**

La jota muda a fandango

(4a cançó)

- (1) I aprepara't ballador,
- (2) que vaig a mudar a fandango
- (3) i dis-li a la balladora
- (4) que se vaigue *preparando*.

- (2) **Que vaig a mudar a fandango**
- (1) **i aprepara't ballador,**
- (2) **que vaig a mudar a fandango**
- (3) **i dis-li a la balladora**
- (4) **que se vaigue *preparando*,**
- (4) **que se vaigue *preparando*,**
- (2) **que vaig a mudar a fandangooooo**
- (1) **i aprepara't ballador.**

Fandango

(5a cançó)

- (1) **Quin fandango més bonico,**
- (2) **que reboniques passades,**
- (3) **que balla la tia Maria**
- (4) **en les sabates lligades.**

- (1) **Quin fandango més bonico,**
- (1) **quin fandango més bonico, que re-**
- (2) **que reboniques passades, que re-**
- (2) **que reboniques passades,**
- (3) **que el balla la tia Maria, i en les**
- (4) **en les sabates lligades, i en les**
- (4) **i en les sabates lligades**
- (1) **quin fandango més bonico.**

(cançó de despedida)

**La despedida vos dono,
la que fan a Barcelona,
i una *auela* en saragüells,
a cavall d'una bacona.**

4. SEGUIDILLES PLANES O TORRADES

Com hem dit, l'estructura mètrica de les seguidilles està formada per quatre versos; els senars, heptasíl·labs, i els parells, amb rima assonant, tetrasíl·labs. Esta quarteta completa es canta separada en quatre parts, amb un joc de repeticions dels versos.

L'estructura habitual i més simple de la seguidilla és la següent:

- a) *Avís*: 1r vers o 1r i 2n vers.
- b) 1a part: 1r vers, 2n vers, 1r vers, 2n vers.
- c) 2a part: 1r vers, 2n vers, 3r vers, 4 vers.
- d) 3a part: 4t vers, 4t vers, 1r vers, 2n vers.

En el cas de la seguidilla amb tornada o *arrimaora* (cast. 'bordón'), en la darrera part està formada per tres versos literaris diferents, però quatre musicals, el primer del qual és l'últim o el penúltim del vers anterior, amb l'afegitó normalment d'algun vocatiu de dos síl·labes com ara *niña*. Estos tres darrers versos solen fer al·lusió a la manera d'acabar el ball, el conegut *bien parado* o *arrimà* (que diuen els masovers nordvalencians), amb el qual finalitza el ball.

Les temàtiques de les cançons tenen un caràcter satíric i hiperbòlic, i poden estar cantades en valencià/català o castellà/espanyol.

Seguidilla simple

(1a cançó)

**Cada volta que canto
les seguidilles,
me s'afluixen les cordes
de les clavilles.**

(2a cançó)

**Entre flares i monges
i beatetes,
al *Ninyo* li tocaven
les castanyetes.**

(3a cançó)

**Estes seguidilletes
qui les ha tretes?
la filla de l'alcalde
que té pessetes.**

Estructura simple

(avís)

**(1) Estes seguidilletes
(2) qui les ha tretes?**

(1a part)

**(1) Estes seguidilletes
(2) qui les ha tretes?
(1) Estes seguidilletes,
(2) qui les ha tretes?**

(2a part)

**(1) Estes seguidilletes
(2) qui les ha tretes?
(3) La filla de l'alcalde
(4) que té pessetes.**

(3a part)

**(4) que té pessetes, *niña*,
(4) que té pessetes.
(1) Estes seguidilletes
(2) qui les ha tretes?**

(*parado*)

Seguidilla amb tornada

(cançó)

- (1) En tu puerta, rubita,**
- (2) cayó la luna,**
- (3) se hizo en cuatro pedazos**
- (4) y tu eres una.**

(tornada o *arrimaora*)

- (5) Y al estribillo,**
- (6) que aquel que no se agarre**
- (7) paga un cuartillo.**

Estructura amb tornada

(avís)

- (1) En tu puerta, rubita,**
- (2) cayó la luna,**

(1a part)

- (1) En tu puerta, rubita,**
- (2) cayó la luna.**

- (1) En tu puerta, rubita,**
- (2) cayó la luna.**

(2a part)

- (1) En tu puerta, rubita,**
- (2) cayó la luna,**
- (3) se hizo en cuatro pedazos**
- (4) y tú eres una.**

(3a part)

- (4) y tú eres una, niña**
- (5) y al estribillo,**
- (6) que aquel que no se agarre,**
- (7) paga un cuartillo.**

(parado)

5. FOLIES I CORROQUINA

L'estrofa usada és la quarteta, que en el cas de les folies sol començar en el segon vers; no així en la corroquina, que ho fa en el primer i que, a més a més, porta afegida una tornada que canten tots els músics. L'estructura en set versos melòdics, similar a la de la jota, és: 2n, 1r, 2n, 3r, 4t, 4t, 1r.

Temàticament, les cançons de folies i corroquina eren similars a les de la jota, tot i que observem que els noms dels balls apareixen citats en algunes estrofes. Malgrat no constar així en la versió de corroquina de Morella enregistrada pel folklorista García Matos, el ball, si era seguit de la jota, cloïa sobtadament amb el crit de so, curiosament, tal com ocorre en alguns dels anomenats "fandangos de cançó partida" del sud del País Valencià. És així com l'hem enregistrat.

Les lletres, en les folies i corroquines valencianes, solen ser en valencià/català, però este idioma no hi és exclusiu. Se n'entonaven en nombre indeterminat, i les que aquí reproduïm les coneixem gràcies als folkloristes García Matos, Marius Schneider, Ricardo Olmos i Julià Pastor.

Les folies

(1a cançó)

**(1) Les folies són folies
(2) i les cançons són cançons
(3) i la meua resalada
(4) no li agraden els tarrons.**

(2a cançó)

**De folies i romanços,
jo en tenia un gran cabàs,
les folies com la cuixa,
els romanços com el braç.**

(3a cançó)

**Assoma't a la finestra,
i *después* al finestró,
baixa a la porta al carrer,
i diré que sí u que no.**

(4a cançó)

**De folies i romanços,
jo en tenia més de mil,
a la butxaca les porto,
nugadetes amb un fil.**

**(2) I les cançons són cançons
(1) les folies són folies
(2) i les cançons són cançons,
(3) a la meua resalada
(4) no li agraden els tarrons,
(4) no li agraden els tarrons,
(1) les folies són folies.**

La corroquina

(1a cançó)

**La Corroquina està mala
i el Corroquí no la vol,
la giten a la pallissa
per no fer brut els llançols.
(TORNADA) *Ai de mí, ai de ti!*
Corroquina del alma
corroca-te aquí,
salero, salada
i un altre camí,
salero, salada,
i un altre camí.**

(2a cançó)

**La corroquina està mala
li fan el llit al balcó,
entre mosques i mosquits,
li fan una provessó.
(TORNADA) *Ai de mi, ai de ti!...***

(3a cançó)

**Aquell castell de Morella
és de pedra i durarà,
més durarà la *palaura*
que del meu pit eixirà
(TORNADA) *Ai de mi, ai de ti!...***

(despedida)

**Jo sóc l'amo de la burra
i de la burra mano jo
quan li mano burra, *arre!*
quan li mano, burra, *so!***

6. SEGUIDILLES MANXEGUES O BOLERO

A l'igual que les seguidilles planes o torrades, l'estrofa usada a l'hora de cantar-les és la quarteta amb versos de set síl·labes, en els senars, i de quatre, en els parells, d'acord amb el còmput de la mètrica catalana. D'igual manera, la quarteta es canta dividida en quatre parts i l'estructura és similar, ja siga simple o amb tornada:

- a) Avís: 1r o 1r i 2n.
- b) 1a part: 1r, 2n, 1r, 2n.
- c) 2a part: 1r, 2n, 3r, 4t.
- d) 3a part: (simple) 4t, 4t, 1r, 2n o (amb tornada) 4t, 5a, 6a, 7a.

Així mateix, hi ha un *bien parado* o *arribà* final. Les temàtiques de les cançons també tenen un caràcter satíric i hiperbòlic, i poden estar cantades en valencià/català o castellà/espanyol. Les que aquí reproduïm van ser replegades pel folklorista català Joan Moreira al terme de Tortosa i la darrera pertany a la tradició del Nord Valencià. Reproduïm aquí la versió de seguidilles replegades a Sant Mateu (Baix Maestrat) pel folklorista Ricardo Olmos, en una de les missions folklòriques del CSIC.

(1a cançó)

**(1) Entre flares i monges
(2) i beatetes.
(3) al *Ninyo* li tocaven
(4) les castanyetes.**

(2a cançó)

**Al mercat estos dies
venen tomates,
a tres xavos la lliura
les més barates.**

(3a cançó)

**Mana, vés i que et rascon,
com una mona,
tu dius que no són puces,
saragatona.**

(avís)

**(1) Entre flares i monges
(2) i beatetes.**

(1a part)

**(2) I beatetes,
(1) entre flares i monges
(2) i beatetes,
(1) entre flares i monges
(2) i beatetes.**

(2a part)

**(2) I beatetes,
(3) al *Ninyo* li tocaven,
(4) les castanyetes,
(3) al *Ninyo* li tocaven,
(4) les castanyetes.**

(3a part)

**(4) les castanyetes,
(1) entre flares i monges,
(2) i beatetes,
(3) al *Ninyo* li tocaven
(4) les castanyetes.**

7. ALBADES DE NADAL

Quan les colles o camarades de jóvens rondaven, amb el cant de les albaades o *aubades*, el solista solien entonar, davant de la porta de les cases, diverses cançons (quartetes heptasil·làbiques) a fi que els donaren menjar. En algunes localitats existia la figura del *motxillero*, persona encarregada de replegar estos donatius.

Normalment, la primera cançó anunciava la seua arribada, després es demanava llicència per a cantar; es podia cantar a la casa, destacant els seus elements, però sobretot les cançons eren dedicades als seus habitants i, entre ells, les xiques fadrines de la casa. El cant finalitzava amb una despedida.

(cançó de salutació)

**Us donem la benvinguda
als que esteu aquí presents,
un moscatell de beguda
i un foc per a estar calents.**

(COR) ***i un foc per a estar calents.***

(cançó de demanda)

**Dones no portésseu pressa
de baixar la falda plena,
figues seques i avellanes
i algun rastre de baldanes,**

(COR) ***i algun rastre de baldanes.***

La cançó base és una estrofa de quatre *paraules* o versos que sol ser improvisada per un solista; el darrer o dos darrers versos, depenent de la zona i estil, són repetits per part de la resta de cantors, a manera de tornada o resposta. Esta estructura literària pot ser més complexa segons les localitats. Les lletres podien ser tant en català/valencià com en castellà/espanyol. Les que interpretem aquí han estat arreplegades en poblacions del Delta o ribera de l'Ebre, al sud de Catalunya.

(cançó de despedida)

**La despedida els cantamos
mo n'anem *agradecidos*
que l'any que ve quan tornamos
a tots los trobéssem vivos,**

(COR) ***a tots los trobéssem vivos.***

REDACCIÓ DE TEXTOS

Lluís-Xavier Flores Abat (Espai de So, Grup Alacant)

TRADUCCIÓ A L'ANGLÉS

Lluís-Xavier Flores Abat (Espai de So, Grup Alacant)

MÉS INFORMACIÓ:

www.ebrefolk.cat
espaideso1@gmail.com

Volem fer públic el nostré agraïment molt especial a Susana Ibáñez Aguado, de l'entitat Obre't Ebre (Roquetes), per haver fet possible este projecte.

www.tradmusic.eu

<https://www.youtube.com/@tradimusic2023>

EXEMPCIÓ DE RESPONSABILITAT: Este projecte (Ref.N.-2021-1-ES01-KA210-ADU-000034972) ha estat finançat amb el suport de la Comissió Europea. Este portal educatiu reflecteix només les opinions de l'autor i la Comissió no es fa responsable de qualsevol ús que se'n pugui fer de la informació continguda en el mateix.

